

mint a *J. V. Sztálin összes műveibe préselt virágok*, s bár rég, hogy Jules bácsi ajánlólevelével tiszta alsóruhában Párizsba utaztak, a regényben lelkes csoportjuk természetesen a demokráciáért tüntet augusztus 23-án. Ez az az időszak, amikor a szaporodó demokratikus országok fölött a kémrepülőgépekből mérgezett töltőtoll hullik, amikor az épülő Duna-csatorna már megkezdte különösebb válogatás nélküli embernyelő működését, amikor a hadifogság után, családjától távol Tibi apja egy hegyi építőtelepen vereti szét kényszerből a csángókkal a kis vízi fűrészmalomokat, hogy megépülhessen a gát az Eszme nagyobb dicsőségére, visszafordítva a patakat, s elnyelve Albert bácsi malmát. *A gyertyák és a szél!* Ez a malom maga a múlt, melyet elnyel a gát mögötti víz. *A malom ott dereng most a vízben, mint egy tükörben, mellyel szemközt senki sem áll.* A falusi orvos kiállítja a bizonyítványt arról, hogy a káplán elsőáldozó leánykákat defloreált, Luka László pisztollyal szövetkezetesít a Székelyföldön, Márton Áron börtönben, a vasgárdisták fényképei hős ellenállóvá retusálva jelennek meg az újságokban, Radu II. pedig, a Dinamó focistája melleleg Ducu bácsit figyelmezteti, akinek a szigurancia kiverte a fogait Doftanán, a kormány mégsem csináltat újakat neki, ha már a demokráciában nem nőttek ki maguktól. Bár a trikolor tilos, Radu II. mégis piros-fehér mezben edz a zöld fűvön, Tibi apja pedig a fölözlatott nyilvánosházak lányait irányítja az építőtelepen; a mama szakadatlan kérvényezi, hogy visszakerülhessen állásába, s várja, hogy Groza Péter ígérete szerint majd visszamehessen Magyarországra, férjétől azonban nem tud elszakadni, bár Jenő bácsi állhatatosságának is enged időnként. Minden áll és mozog, porgetve a jó,

tisztességes, eredendően becsületes emberekről is fájdalmasan esztorgáló forgácsokat, megállíthatatlanul forgatva a kést tovább, Tibi szeme előtt. Eközben mindnyájukat emészt a múlt, s felemelkedni próbálnak abból, amit még maguk mögött sem hagytak. *Nem tudtam, mit akarnak kezdeni a múltjukkal. Félig emésztett darabjait mindegyre kitalálták, és elkívánták, hogy szépnek lássam, pedig nem is hasonlított az eredetihez. A régi történeteket titokzatos okokként tüntették fel. Egész országokat sirattak, és az utcára is alig-alig merészkedtek ki egyedül.*

A *Titkos fegyverek* egyik legnagyobb erénye a mértéktartás, az élményvilágnak nem szelekciója, hanem átszűrése: könnyed, logikus, történelmi sokkok roncsolásaival, nyomorával, reménytelenségével és remegtető sejtelmességével, barna fényű és emlékezetes délutánjaival. Tibi ebben a világban lesz felnőtté; mindenről tud és mindennel számol: *szívemben nincs harag és nincsen bocsánat.*

CSAPODY MIKLÓS

BAKA ISTVÁN: A KISFIÚ ÉS A VÁMPÍROK

Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988

„Leggyakoribb érzelmeim a szorongás és a felháborodás. Szeretném, ha az utóbbiból lenne több” – vallotta még 1972-ben Baka István, a fiatal költő. Nagy sikerű verseskötetei, a Graves-díj és a *Szekszárdi mise* elbeszélései után most *A kisfiú és a vámpírok* darabjait olvasva is úgy tetszik, ez az óhaj nem teljesült, több az irracionális szorongás, mint a tudatos felháborodás.

Baka újabb műveiben is a fantasztikumot és a realitást szembesíti, ütközteti. Kezében a fantasztikum a

bosszú, a sötét kontúr, mely a valóság képeit még ijesztőbbé, abszurdabbá teszi. Új kötete két kisregényt és egy szomorújátékot fog egybe. Az első, a *Margit* modern Faust-parafrázis. Az egyes szám első személyben megírt s napjainkban játszódó történet főhőse egy harminchárom éves, depressziós, alkoholista, zsákutcába került könyvtáros, akit a Sátán az ismert recept mintájára megkísért: visszatérhet múltjába, és ahol elrontotta, ott újra kezdheti. Az ötlet remek, az élete katasztrófáját megélt hős keserű tapasztalatai birtokában, felnőttként visszatérhet ifjúsága színterére, s most már önmaga mindentudó riválisaként elcsábítja egykor elérhetetlennek hitt s azóta is álmaiban őrzött éteri szerelmét, Margitot. Az ötlet, a gondolat remek: mockos jelenünkkel, kiegészítve valónkkal még utólag, visszamenőleg is, csak bemocskolni, elárulni tudjuk tiszta múltunkat. Az ötlet remek és remek az idősíkok és tapasztalatok kontrasztos villódzása is, de mintha több lenne a szorongás, mint a felháborodás, több a fantasztikum, mint a gondolat. Úgy látszik, Baka István itt még nem elég bátor, a szembesülés és az önvizsgálat még nem elég könyörtelen. A múltjába visszatérő, fáradt, rezignált férfi már-már liliomtípró tette, ahogy tapasztaltságával, rutinjával elcsábítja ifjúkori, elérhetetlen szerelmét – az egyetlen nőt, akit becsült életében –, számomra érzelmi-
leg, hangulatilag nem eléggé motivált. Inkább értem, mint érzem. Elvész a múlt is, de inkább ötletszerűen, mint determináltan. A modell, a konstrukció jó, a kontúrok élesek, de a rajz és a háttér nem eléggé árnyalt.

Nem így a címadó *A kisfiú és a vámpírban*, mely kétségtelenül nemcsak a kötet, de az egész oeuvre eddigi legjobb írása is. Megmutatja, hogy Baka István, a költő-prózaíró milyen kon-

zекvensen, tudatosan építkezik. Az e kisregény elődjének tekinthető *Szekszárdi misében* (avagy *Messe Sexardique-ben*) még a lezárás optimizmusával vigasztalódhattunk. Itt azonban már csak a horror és a komikusan lepusztult, még a tragikum pátoszától is megfosztott, kisszerűségében rothadó, vámpírkacajtól visszhangzó jövő marad. Ha a *Margit* még a múltban vergődő, megszegyenülő jelen képét adta, akkor ez az írás már a múlt és jövő azonosságának, a múltba pusztuló jövő nem is oly fantasztikus vízióját. A jövőben majd faluállamokban élünk, a múlttá váló jelen használhatatlanná, érthetlenné romlott vívmányai, romok és roncsok között, középkorias, torz despoták primitív terrorja alatt. Baka István előszeretettel idézi és parafrazálja Goethét, ám nekem írásairól mégis inkább E. T. A. Hoffmann, de talán még nála is gyakrabban a szintén örületével küszködő keleti kortárs, Gogol jut eszembe. Amennyire elnagyoltak, sematikusak voltak a *Margit* alakjai, annyira plasztikus, árnyalt *A kisfiú és a vámpírok* televénye. Baka itt végre már mesélni is tud, túl az ötleten és a konstrukciókon, belefelejtkezni egy-egy epizódba, alakba, és ilyenkor a legjobb. Panoptikuma víziószerűségében maga a modern haláltánc. Ahogy mindegyik figurája villogó szemű, vérszívóvá változik, ahogy a járvány terjed, mintha saját rémálmainkra, kollektív jövőnkre merednének.

Csak a címet nem értem. Az általános bomlás és a bohózszerű forradalom háttérében, a horrorszerű epizódok árnyékában egy kisfiú betegeskedik, ám alakja futólagos és vázaltszerű. Apja őt talán megmenthetné, és a fiú megállíthatná a járványt is, de anyja az ő vérét is kiszívja, a pusztulás megállíthatatlan. Mi ennek az értelme? Úgy rémlik, az előre megterve-

zett főszálból később epizód lett, az írás lendülete, a hibátlanul megtervezett atmoszféra nyomása erősebb lett végül is – szerencsére –, mint a konstruált fikció. Itt valóban győzött a fantasztikum, és a horror egy valóságosan elképzelhető jövő egyszerre iszonyatos és kacagtató víziója lehetett.

Csordás Gábor annak idején a *Transzcendens etűdök*et azért marasztalta el, mert egyes epizódjai, hősei az elvonatkoztatás különböző síkjain mozogtak. Most e fantasztikus-allegorikus vízióban e síkok a valóságos jövőkép és a sci-fi-szerű fantázia nem-hogy gyengítenék, ellenkezőleg, kontrasztjukkal, diszharmóniájukkal felerősítik egymást. A különböző hullámhosszok rezonálnak, s mint Kafka vízióiban, a látomás a valóság allegorikus képe lesz.

A kisfiú és a vámpírok epizódjainak hömpölygését eléggé váratlanul és érthetetlenül a pincébe zárt Bakó András álma szakítja félbe. Ez az álom *A korinthuszi menyasszony* modernizált látomása, és a kötetben önálló szomorújátékként is helyet kap. Számomra megint csak érthetetlen e misztikus, egyébként sem eléggé mélyen végiggondolt történet kétszeri, egyszer prózai, másszor drámai feldolgozása. Persze értem a kísérlet lényegét, ugyanazt a történetet kétféle ritmusban, artikulációban elmondani. Ám a két feldolgozás legtöbbször szó szerint megegyezik, s így ami a kísérlet lényege lenne, épp az sikkad el. Amit el lehet mondani reflektált prózában, azt nem lehet elmondani ugyanúgy drámai akciókban, dialógusokban – és fordítva. S nemigen értem a mitikus, allegorikus történet aktualitását sem. Egy bukott forradalomból (?) menekülő fiú ismeretlen házba vetődik, ahol a család halott leánya éjszakánként megkísérti, sze-

retkezik vele, míg a fiú el nem árulja a számára sem felfogható jelenést, s így a lányt végképp, másodszor is a halálba küldi. S a háttérben az ellenforradalom kora, győztes tábornokokkal és csörtető tisztekkel. Mi ennek az értelme? Hogy gyávaságunk a transzcendenssel szemben is lelepleződik? Hogy csak aki bátor, az méltó a csodára? Vagy megint az, hogy a jelen mocska beszenyeezi nemcsak a múltat és a jövőt – mint az előző írásokban –, de még a túlvilágot, a misztikumot, a jelenéseket is?

„Keménység és tisztaság az útravalója” – írta az induló költőről valaha Alexa Károly. A keménység és a tisztaság most is megvan, sőt azóta még egymást erősítően növekedtek is, és a szorongás és a felháborodás szinonimái lettek. Baka István fantasztikus, groteszk, ám mégis oly reális, hiteles allegóriáiban mindannyiunk félelmeinek, vívódásainak megfogalmazója. A stílussal és a formával, a vízió hitelességével tehát semmi baj. Baka István jelentős költő és író. Ami még szerintem hiányzik, az a konzekvensen végigvitt gondolat energiája, az irracionális racionalitása, a nemcsak érzelmileg, de a tudatosan is megélt pesszimizmus intellektuális fedezete. Úgy látszik, hogy napjainkban egy új idealizmus idejét éljük. Ám az idealizmus nem azonos az irracionális idealizmussal, sőt – Baka István művei is ezt példázzák – annak éppen ellentéte. Reméljük, hogy a második prózakötet is újabb állomás lesz egy valóban vágyott, már racionálisabban idealista, optimistább jövőkép és az ezt tükröző művek felé.

NAGY SZ. PÉTER